

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Однією з основних складових сталого розвитку України та її природно-ресурсного потенціалу, включаючи земельні, водні, мінерально-сировинні, лісові ресурси, соціальну складову, природно-техногенну та екологічну безпеку має стати раціоналізація природокористування через зменшення питомих витрат природних ресурсів, підвищення рівня енергоефективності національної економіки, використання альтернативних джерел енергії, подолання синдрому марнотратності щодо використання невідновних природних благ.

Особливої уваги набувають інституціональні засади управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні. Недостатній рівень позитивного впливу використання природних ресурсів на темпи соціально-економічного розвитку, особливо сільських депресивних територій, пов'язаний якраз з відсутністю у територіальних громад реальних прав розпоряджатися природними ресурсами на прилеглих територіях [1].

Нещодавно в Україні були прийняті базові законодавчі акти, які визначають орієнтири сталого розвитку й механізми перерозподілу повноважень управління соціально-економічними процесами окремих територій щодо володіння, користування та розпорядження природними ресурсами, управління природокористуванням і охороною довкілля (зокрема, закони України «Про засади державної регіональної політики», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»).

Зважаючи на необхідність підвищення вагомості природно-ресурсного чинника в соціально-економічному піднесенні територій, проголошений стратегічний курс на децентралізацію влади та реформування місцевого самоврядування має обов'язково включати заходи щодо передачі у власність територіальних громад природних активів, розміщених на прилеглих територіях, що сприятиме зміцненню фінансової самодостатності місцевого самоврядування через збільшення надходжень природно-ресурсних платежів до бюджетів базового рівня, що має стати запорукою розвитку малого й середнього бізнесу.

При цьому децентралізація управління природними ресурсами має передбачати розширення спектра форм установа партнерських відносин між державою (територіальною громадою) як власником природних ресурсів та суб'єктами підприємницької діяльності. Закон України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI від 1 липня 2010 р. дає змогу реалізовувати партнерські взаємовідносини публічного та приватного секторів. Пріоритетні аспекти запровадження такого партнерства в управління природокористуванням обумовлені необхідністю підвищення рівня капіталізації природних ресурсів та корпоратизації природно-ресурсних відносин.

Необхідним кроком в цьому напрямі є розширення переліку природних та природно-господарських об'єктів, на які мають поширюватися угоди публічно-приватного партнерства, а також мають бути визначені секторальні пріоритети застосування конкретних форм партнерських відносин між власниками природних ресурсів і їх користувачами.

Децентралізація управління природними ресурсами також повинна супроводжуватися зміною співвідношень перерозподілу зборів за спеціальне використання природних ресурсів та екологічних податків за забруднення навколишнього природного середовища в напрямі збільшення частки відрахувань до загального та спеціального фондів бюджетів місцевого самоврядування.

На думку провідних експертів, однією з проблем нераціонального подекуди хижацького природокористування є недокапіталізованість природного капіталу. Недокапіталізованість природних ресурсів – це основна причина девальвації природного капіталу та перерозподілу природної ренти на користь корпоративних структур, а не бюджетів різного рівня [2].

Капіталізації природних ресурсів розглядається як фактор зростання інвестиційної бази розширеного відтворення соціально-економічного потенціалу України, зокрема за рахунок формування сучасних фінансових механізмів управління природними ресурсами та об'єктами природно-господарської і природоохоронної інфраструктури.

Таким чином, необхідними передумовами підвищення рівня капіталізації використання природних ресурсів у господарському обороті мають стати: захист прав власності, введення обмежень і захисних механізмів, включаючи запобігання переходу всіх прав власності на стратегічно важливі активи у власність нерезидентів; модернізація законодавства у сфері застави, сек'юритизації (капіталізація активів стає можливою шляхом перетворення їх у біржовий товар, що передбачає випуск забезпечених цінних паперів); формування ліквідного ринку, включаючи ринкову інфраструктуру та механізми забезпечення ліквідності.

До проблем, які потребують вирішення слід віднести також необхідність перегляду системи встановлення нормативів плати за спеціальне використання природних ресурсів у напрямі її диверсифікації та посилення диференційованості, оскільки існуюча методика є калькою тієї, яка діяла в умовах командно-адміністративної системи. Основною передумовою формування нової моделі податкового регулювання господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу мають стати зміни у базових нормативно-правових актах, а саме Бюджетному кодексу України (суттєве збільшення частки відрахувань екоресурсних платежів до бюджетів базового рівня);

Податковому кодексі України (в частині перегляду принципів встановлення нормативів плати за спеціальне використання природних ресурсів – врахування ролі природного ресурсу у виробничому процесі); Земельному кодексі України (в частині розширення набору інструментів плати за трансакції із земельними ресурсами); Водному кодексі України (введення спеціального розділу, який передбачатиме інструменти економічного стимулювання раціонального водокористування).

Що стосується впливу євроінтеграції на відносини у сфері природокористування, потрібно зазначити наступне. Одним з найскладніших завдань гармонізації європейського та українського екологічного й природно-ресурсного законодавства є імплементація у вітчизняну практику екологічного регулювання директив ЄС, які стосуються раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля. Однак, реальна імплементація природоохоронних і природно-ресурсних директив ЄС, зокрема у питаннях поводження з відходами, щодо водних ресурсів, охорони повітряного середовища, потребує значних фінансових ресурсів. Джерелами таких капіталовкладень мають бути як внутрішні ресурси країни, так і зовнішні. Важливо залучати можливості приватного інвестування.

Потрібно зазначити, що поглиблення кризових явищ у національній економіці ускладнює процес переходу національного господарства на модель сталого розвитку, особливо у зв'язку з обмеженими фінансовими можливостями держави та приватного бізнесу щодо забезпечення довгострокових інвестиційно-інноваційних проєктів

Проте, якою б складною не виглядала ситуація домінанта сталого розвитку має бути закладена в спектр пріоритетів державної економічної та екологічної політики вже сьогодні й отримати належний інституціональний супровід.

Список використаних джерел:

1. Національна парадигма сталого розвитку України [колективна монографія] / За заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б.Є.Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с., с. 21-23.
2. Системні аспекти капіталізації природних ресурсів [колективна монографія] за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А.Хвесика; Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України". – К.: ДУ ЕПСР НАН України, 2013. – 72 с., с. 30-32.